

Feminisme in het bed van de geschiedenis (1984)

Sieth Delhaas

Weerwoord of Voetnoot, 1984

Inleiding

In onze dagen gaan piepjonge tot stokoude vrouwen zelfstandig en op haar eigen manier de Bijbel lezen. Met nieuwe ogen, noemen ze dat. 'Vrouw en Bijbel is het naambordje waarachter veel groepen zich verschuilen. Maar in feite is het niet minder dan feministische theologie. Om daarvan iets te begrijpen en er niet alleen maar afwijzend tegenover te staan, is het nodig terug te kijken hoe deze stroming is ontstaan.

Het horen van een paar woorden, het lezen van een boek, het verhaal van een medemens kunnen midden in een mensenleven een proces op gang brengen wat wij "bewustwording" noemen. Je gaat zien. Zien vanuit jezelf. Je kijkt niet meer naar het leven vanuit alles wat je voordien is aangereikt, geleerd, vanuit je opvoeding, vanuit de kerk, de cultuur. Je gaat vragen stellen. Aan jezelf, aan de wereld om je heen. Bij de één komt zoiets als een blikseminslag, bij de ander is het een proces van jaren waarvan de mens zelf en de mensen om haar heen nauwelijks iets merken.

Zo'n 'blikseminslag' hebben heel wat vrouwen in haar leven gehad en ze ontdekken dan wat in een gedicht van Bertold Brecht te lezen is: "Wie eenmaal zijn situatie dóór heeft, wie zal hem tegenhouden?"

Het feminisme is, net als andere bewegingen, aan de oppervlakte gekomen in de woelige jaren 60. Net zoals de kabouters en de provo's is het een stukje van onze cultuur geworden, dat onze samenleving beïnvloedt en maatschappij, kerk en mens veranderend werkt.

Luther en de reformatie

Om te begrijpen hoe zoiets ontstaat kun je in gedachten teruggaan naar de verrichtingen van de door ons allen bewonderde kerkhervormer Maarten Luther. Luther hangt in 1517 zijn 95 stellingen op. Vertelt aan wie het maar horen wil, dat hij een vrijsprekende God heeft ontdekt, die naar zijn mening meer met de Bijbelse overeenkomt dan de God van de katholieke kerk, die de mensen voor hun eigen zaligheid laat boeten en werken. Zijn "vinding" veroorzaakte een complete aardverschuiving in heel West-Europa. natuurlijk was Luther niet in z'n eentje op dat idee gekomen. Mensen van overal gingen twijfelen aan eeuwenoude waarheden van Rome. Dus de tijd was er eenvoudig rijp voor.

Om de twijfel van die vijftiende- en zestiende-eeuwen te begrijpen lijkt het me het beste wat feiten en jaartallen op te sommen:

- In 1492 ontdekte Columbus Amerika; er bleken dus nog meer onbekende, vreemde volken te leven ver weg over grote zeeën!

- Copernicus ontdekte in 1453, dat de zón het middelpunt was van het heelal en dat de aarde maar een kleine ster in een uithoekje van dat heelal was!
- De uitvinding van het buskruit maakt een eind aan de macht van de adel!
- Als vanaf 1440 boeken gedrukt kunnen worden in plaats van letter voor letter door monniken uitgeschreven, gaan mensen in allerlei landen lezen over al die vreemde en wonderlijke dingen. De kerk van Rome verliest haar macht over de “leek” en als men nog niet lezen kan, dan zorgen de vele handelslui, die in die tijd via allerlei handelswegen Europa beginnen te doorkruisen wel voor de nodige (on)geloofwaardige verhalen.
- De aarde beeft onder de voeten van vele mensen. Oude waarheden wankelen; het is een tocht door een zwarte bange tijd, die mensen van “horigen” aan geestelijkheid en adel tot “mondige” mensen maakt. Anderen durven die mondigheid niet aan, graven zich dieper in in oude stellingen en begrijpen de “tekenen der tijden niet. Mede door hun halsstarrigheid krijgen grote godsdienstoorlogen – de 30-jarige in Duitsland en de 80-jarige in Nederland – een kans.

Zien wij het wel?

In onze dagen is er een gelijksoortige stroomversnelling op gang gekomen, die de wereld op haar grondvesten doet trillen en mensen ziek maakt van angst. Het wereldeinde lijkt in zicht! Ook nu wat feiten en jaartallen. In de jaren zestig wordt luchtvaart ruimtevaart; mensen zetten voet op andere hemellichamen; in 1945 wordt de eerste atoombom geworpen – via atoomkracht kunnen raketten in enkele minuten een vermeende vijand vernietigen. Waren kranten en boeken voor de “gewone” man de eerste helft van deze eeuw nog te duur, het pocketboek brengt daarin verandering en radio en televisie brengen hem in contact met kennis, die onzeker, maar ook mondig maakt. Deed de opkomst van de burgerij rond 1400 het adeldom verdwijnen en koninkrijken wankelen, hetzelfde gebeurt met de opkomst van de arbeidersklasse in onze eeuw. In Rusland brengt dit in 1917 het kommunisme aan de macht en in andere Europese landen krijgt de gewone man – later ook de vrouw – kiesrecht. Een recht dat tot dan slechts aan een klein groepje rijken of geleerden toeviel.

Wat de burgers in de Renaissance (± 1400) en de arbeiders in het begin van de twintigste eeuw is gebeurd, dat overkomt in onze tijd de vrouwen.

Via allerlei uitvindingen ontstaat een proces van bewustwording, ontstonden er zogenaamde “gezagskrisissen”; burgers ontdekten zichzelf en maakten zich los van de adel, gingen handel drijven, namen grond in eigendom, de steden namen zelf de macht in handen. Arbeiders maakten eenzelfde proces door en stelden zich onafhankelijk op van hun werkgevers, die hen slechts als werktuig tot winst en niet als mensen behandelden. Door soortgelijke veranderingen; door het opengaan van de boeken, het inzicht in de geschiedenis, krijgen vrouwen hun eigen kijk op de wereld. Zij zien hun afhankelijkheid in werkelijk alle opzichten: mannen bepalen de economie, de handel, de wetgeving, het onderwijs, de medische zorg, de ruimtelijke ordening. Eeuwen lang is er een cultuur gegroeid, die uitgedacht en georganiseerd is door mannen. Vrouwen konden nooit, eeuwen lang niet, invloed uitoefenen op de besluitvoering.

Emancipatie of feminisme

Het loopt toch allemaal niet zo'n vaart? Hoeveel vrouwelijke ministers en staatssecretarissen hebben we intussen al niet gehad en hoeveel vrouwen hebben hun intrede gedaan in allerlei werelden, die voordien door mannen werden beheerst? Feministen hebben door gekregen, dat juist de voortschrijdende emancipatie van vrouwen hen behoorlijk zand in de ogen heeft gestrooid. Want emancipatie is maar een eerste stap op weg naar bevrijding. Emancipatie betekent: het jezelf ontdoen van machten, die je beperken in je bewegingsvrijheid, die je beletten jezelf te zijn en uit te groeien tot een mens zoals jij persoonlijk kunt worden; dat je in je keus voor het leven en je werk niet beperkt wordt door je sexe. Die geëmancipeerde vrouwen hebben we al enkele jaren.

Zij passen zich braaf aan aan de mannelijke gang van zaken in onze samenleving. Zij passen zich aan aan de wetten en regels door mannen opgesteld, die bijvoorbeeld tot voor kort voorschreven, dat vrouwen minder mochten verdienen dan mannen voor hetzelfde werk; dat ze bijvoorbeeld ontslagen moesten worden als ze gingen trouwen, terwijl mannen bij dezelfde gebeurtenissen in hun leven mochten blijven werken. Zo zijn er rijen voorbeelden te noemen. Feministen stellen andere voorwaarden. Zij hebben ervaren na het proces van emancipatie, dat ze blijven zitten met een gevoel van onbehangen omdat de bestaande verhoudingen bleven zoals ze waren: ze ontdekten dat het wijd werd de bestaande normen en waarden, de verworven rechten en plichten en de bestaande structuren zelf onder kritiek te stellen en op hun geldigheid en menselijkheid te onderzoeken. Want daarom gaat het ten diepste : feministen hebben ontdekt, dat de samenleving onmenselijk in elkaar zit.

Feministische theologie

Nee, het is geen theologie voor feministen, die er in die vrouwengroepen (en op steeds meer theologische faculteiten) wordt bedreven. Mevrouw Catharina Halkes, docente in de feministische theologie te Nijmegen noemt het 'een theologie van feministen'. Zij, opstandige vrouwen kijken samen met alle onderdrukte groepen, zoals zwarten, homofielen, armen, enzovoort, naar de Bijbel en de bijbelse wetenschap. Zoals die door het Christendom is opgebouwd. En zij vragen vanuit hun positie als vrouw aan de oude theologie, die ook eeuwenlang door mannen is

opgebouwd -mannen hebben de openbaring gekregen, deze opgeschreven, vertaald en gepreekt -: wie heeft jullie geleerd dat wij vrouwen tweederangs zijn? Waarom hebben jullie ons eronder gehouden met als motief: Eva at het eerst de vrucht en door haar schuld zondigde de hele mensheid; waarom hebben jullie het voorbeeld van Jezus niet gevolgd , die mensen gelijk behandelde? Waarom hebben jullie de onderdrukkende uitspraken van Paulus wél gehanteerd en niet bijvoorbeeld de tekst uit Galaten, dat in Christus man en vrouw gelijk zijn?

Met dit gepaste wantrouwen zijn vrouwen, denk je eens even in, na twintig eeuwen te hebben moeten nakauwen wat mannen hen voorzeiden, door hun studie aan

universiteiten in staat zelf de Bijbel in de grondtalen te lezen. Zo ontdekken ze plaatsen waaraan mannen voorbij en overheen hebben gelezen, omdat zij niet gegrepen werden door een bepaalde zinsneden, die juist voor vrouwen boekdelen spreekt en visioenen oproept.

Eigen relatie

De tijd is nu gekomen, dat vrouwen zelf de Bijbel gaan lezen. Samen met andere vrouwen, want de Bijbel is een boek om samen te lezen. En ze doen dag-in-dag-uit nieuwe ontdekkingen. Ze hebben ontdekt, dat ze een eigen relatie met God mogen hebben, die niet voorgeschreven behoeft te zijn door mannelijke theologen en kerkvaders. Veel vrouwen die de laatste tien jaar de kerk verlaten hebben, gaan niet weg omdat ze niet meer geloven in God en Jezus. Maar ze scholen gezusterlijk samen in groepen rondom de Bijbel, als nieuwe gemeenten, omdat zij zich niet meer thuis voelen in een kerk, die eeuwenlang aan de kant van de macht heeft gestaan.

Binnen dit soort groepen is het geen vraag of kernwapens wel of niet mogen, of armoede moet vanwege onze economie; of onderdrukking van zwarten om het heil van een blanke minderheid. Vrouwen zijn een eigen tocht begonnen.

Zij noemen zich christen-feministen en zijn meestal niet welkom in de kerk. Maar ze weten zich, niet alleen met hun zorgen om hun binnenhuiselijke wereld, maar ook met hun zorgen om alle vraagstukken in de grote wereld, waar ze eindelijk zicht op hebben gekregen, op de goede weg.

Deze christen-feministen weten zich geroepen om mede-scheppend bezig te zijn op alle terreinen van het leven, onder andere mannen te bevrijden van hun oogkleppen die blind maken en hen belemmeren de harde feiten te zien van een wereld, die aan alle kanten is vastgelopen en die op het punt staat aan eigen kernmacht, kennis en materialisme ten onder te gaan.